

به نام خدا

پاسخ فعالیت های کتاب دینی یازدهم از کتاب راهنمای معلم

تنظیم شده توسط : مرتضی یعقوبی دبیر درس دین و زندگی شهرستان لاهیجان

توضیحی درباره فعالیت ها و سوالات کتاب دین و زندگی یازدهم :

در این نوشتار سعی شده به جای پاسخ به سوالات به صورت حل المسائلی، به شرح و تبیین دقیق مطلب پردازیم تا شما بتوانید با توجه به این توضیحات به پاسخ اصلی و مختصر رهنمون شوید .

درس ۱ (هدایت الهی)

پاسخ تدبر در قرآن صفحه ۱۴

در آیات سوره عصر تدبر کنید و با کمک دوستان خود، به سؤالات پاسخ دهید.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

ترجمه : سوگند به عصر ﴿۱﴾ قطعا انسان ها همه در زیانند ﴿۲﴾ مگر کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده اند و یکدیگر را به حق سفارش کرده و یکدیگر را به شکیبائی توصیه نموده اند.

۱- خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟

به عصر سوگند خورده است . در تفاسیر معنای عصر به مطلق زمان و دوران تاریخ بشر یا بخشی از زمان مانند عصر ظهور اسلام و قیام پیامبر اکرم (ص) یا عصر قیام حضرت مهدی (ع) اشاره شده است . ولی مناسب تر همان عصر به معنی زمان و تاریخ بشر است، چرا که سوگندهای قرآن همواره متناسب با مطلبی است که سوگند به خاطر آن یادشده ، و مسلم است که خسران انسان ها در زندگی نتیجه گذشتن زمان عمر آن هاست.

۲ - چه زیان و خسارتی انسان را تهدید می کند؟

از دست رفتن سرمایه وجودی انسان که همان عمرش است ، انسان چه بخواد چه نخواهد ساعت ها و ایام و سال های عمر او به سرعت می گذرد ، نیروهای مادی تحلیل می رود و توان و قدرت او کاسته می شود. از نظر جهان بینی اسلام دنیا یک بازار تجارت است همان گونه که در حدیثی از امام هادی می خوانیم : ((دنیا بازاری است که جمعی در آن سود می برند و جمع دیگری زیان) . همه در این بازار بزرگ زیان می کنند، مگر یک گروه که برنامه آن ها در آیه سوم بیان شده است.

۳- چه کسانی دچار خسارت و زیان نمی شوند؟

کسانی که ایمان بیاورند ، عمل صالح انجام دهند ، خودشان حق را رعایت می کنند و به سوی حق دعوت کنند ، و همچنین خودشان صبور هستند و دیگران را نیز به صبر دعوت می کنند.

پاسخ فعالیت کلاسی صفحه ۱۵

الف) آیا عقل انسان به تنهایی می تواند به این سؤال های اساسی پاسخ کامل و جامع دهد ؟ چرا؟

در این فعالیت دانش آموزان باید توانایی دستگاه تفکر را در پاسخ به نیازها بسنجند و بررسی کنند که آیا انسان خودش می تواند پاسخی تهیه کند که هم کاملاً درست و قابل اعتماد باشد و هم «همه جانبه». کسی می تواند انسان را در جهت پاسخ گویی درست به نیازهای برتر رهنمون شود که آگاهی کاملی از خلقت انسان جایگاه او در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی ،او چگونگی زندگی در جهان آخرت و ارتباط آخرت با دنیا داشته باشد. اما با توجه به اینکه دستگاه تفکر و اندیشه ی انسان دارای محدودیت است و نیز از طریق علوم بشری نمی تواند اطلاعات مذکور را به طور کامل و دقیق بگیرد، پس نمی تواند به نیازهای برتر پاسخ کامل و جامع دهد. توجه نکته ای که لازم است اینجا تذکر داده شود این است که هر انسانی از همان ابتدای جوانی نیازمند برنامه کامل زندگی و پاسخ به نیازهای برتر است. اگر انسانی بخواهد خودش به جست و جوی پاسخ برخیزد، سال های متمادی از عمر خود را باید صرف تحقیق و مطالعه کند و باز هم به پاسخ کامل نرسد. حتی اگر هم برسد ، بخش عمده عمر خود را از دست داده است و تازه باید حرکت را آغاز کند یعنی بیشتر عمر خود را تلف کرده است. اما اگر خداوند این برنامه را از ابتدا برای انسان آماده کرده باشد هر انسانی می تواند از همان آغاز جوانی قدم در راه سعادت بگذارد و از تمام ظرفیت عمر خود برای کسب کمالات استفاده کند. اما کسی که چنین نکند و خودش دست به جست و جو بزند آخرش خواهد گفت: جوانی صرف ره کردم که یابم زندگانی را نجستم زندگانی را و گم کردم جوانی را

ب) آیا انسان به تنهایی می تواند مسیر سعادت را طراحی کند؟ چرا؟

از آنجا که طراحی مسیر سعادت انسان بستگی به پاسخ کامل و جامع به سئوالات و نیاز های بنیادین دارد و انسان نمی تواند به تنهایی به آنها پاسخ دهد، نمی تواند به تنهایی مسیر سعادت خویش را طراحی نماید .

اگر خداوند به سؤال های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند ، انسان در قیامت می تواند بگوید :

خداوندا از آنجایی که تو خود ما را رها کردی و برای ما راهنمایی نفرستادی که به سوالاتمان پاسخ دهد، به این خاطر گمراه شدیم . اگر یک پیامبر می فرستادی از او اطاعت می کردیم.

خداوند در قرآن کریم درباره تمام و کامل شدن حجت الهی با فرستادن انبیا فرموده است:

رَسُولًا مَّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِّئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ...

رسولانی (را فرستاد که) بشارت دهنده و بیم دهنده باشند ، تا بعد از آمدن پیامبران، برای مردم در مقابل خداوند،

دستاویزی و دلیلی نباشد

خداوند با فرستادن پیامبران راه اعتراض بندگان را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

پاسخ اندیشه و تحقیق درس ۱ دینی یازدهم

۱ - آیا انسان می تواند پاسخ دادن به این نیازها را نادیده بگیرد و براساس ضرب المثل «هرچه پیش آید، خوش آید» رفتار کند؟ چرا؟

این پرسش به طرح یکی از آسیب ها می پردازد. برخی از افراد وقتی با سوال های بنیادین مواجه می شوند، برای آسوده کردن وجدان ، خود را به بی خیالی می زنند و می گویند خود را درگیر این سوال ها نمی کنیم . زندگی به هر صورت پیش رود ، برای ما تفاوتی ندارد . اما این ها نمی دانند که روزی متوجه این تفاوت می شوند که دیگر قادر به انجام دادن کاری نیستند . بنابر این انسان عاقل نمی تواند چنین نگرشی داشته باشد چون پاسخ گویی مناسب به نیازهای برتر (بنیادین) سعادت و خوشبختی او را به دنبال دارد و بی توجهی به آن ها ، شقاوت و بدبختی ابدی را نصیب انسان خواهد کرد.

۲ - آیا می توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه فردی واگذار کنیم؟ چرا؟

راه کمال و رشد هر نوع از موجودات راه معین و خاصی است . به طور مثال دانه گندم و نوزاد گوسفند، راه معینی را باید بپیمایند تا به کمال خود برسند. نوزاد گوسفند نمی تواند بگوید من بنابر نظر و سلیقه خودم شیر نمی خورم. زیرا اگر شیر نخورد رشد نمی کند و می میرد. در حقیقت رشد و نمو بدن انسان و هر موجود دیگری مکانیسم و قانون خاص خود را دارد و اگر کسی نخواست از این قانون مندی پیروی کند ، باید تبعات آن مانند رنج و بیماری را بپذیرد. بعد معنوی انسان نیز همین گونه است رشد آن از راه معین و قانون مندی خاصی تبعیت می کند و به راه و قانون دیگری جواب نمی دهد به میزانی که از این قانون دور شویم درد و رنج و تبعات منفی آن را باید بپذیریم این در حالی است که عمر انسان کوتاه است و این عمر فقط

یک بار در اختیار او گذاشته می شود و اگر آن را صرف اندیشه های شخصی کند و راه تجربه و آزمون را در پیش گیرد عمرش بیهوده تلف خواهد شد و در پایان، چیزی جز حسرت و پشیمانی در پی نخواهد داشت.

۳ - شعر زیر با کدام یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ چرا؟

مرد خردمند هنر پیشه را عمر دو بایست در این روزگار

تا به یکی تجربه آموختن با دگری تجربه بردن به کار

کشف راه درست زندگی ، چرا که شاعر معتقد است انسان باید دو عمر داشته باشد در عمر اول راه های مختلف را تجربه کند و راه درست را انتخاب کند و در عمر دوم به کار بیند. اما حال که این امکان وجود ندارد پس باید با انتخاب برنامه درست از منبعی مطمئن به گونه ای زندگی کند که در پایان عمر آرزو نکند که کاش عمری دوباره می داشت تا از نو انتخاب مسیر می کرد و خطاهایش را جبران می نمود.

درس دوم : (تداوم هدایت)

پاسخ تدبر در قرآن صفحه ۲۳

به ترجمه آیات توجه کنید:

۱— « خداوند از دین همان را برایتان بیان کرد که نوح را بدان سفارش نمود. و آنچه را ما به تو وحی کردیم و به ابراهیم و

موسی و عیسی توصیه نمودیم، این بود که دین را به پا دارید، و در آن تفرقه نکنید.»

۲— « قطعاً دین نزد خداوند، اسلام است و اهل کتاب در آن، راه مخالفت نپیمودند مگر پس از آنکه به حقانیت آن آگاه

شدند، آن هم به دلیل رشک و حسدی که میان آنان وجود داشت »

۳— « [این دین] آیین پدرتان ابراهیم است و او شما را از پیش مسلمان نامید »

۴— « ابراهیم نه یهودی بود و نه مسیحی؛ بلکه یکتاپرست (حقگرا) و مسلمان بود »

اکنون به این سؤالات پاسخ دهید :

الف) خداوند از پیامبران می خواهد تا در چه چیز تفرقه نکنند؟

دین خدا

ب) دین مورد قبول نزد خداوند کدام است؟ اسلام که به معنای تسلیم بودن در برابر خداوند است و به عقیده حق معتقد

گشتن ، به عبارتی دیگر : آن دین واحد عبارت است از تسلیم شدن در برابر فرامینی که از سوی خداوند صادر می شود که

این فرامین به صورت عقائد و احکام الهی در میان جوامع شناخته می شود.

و این فرامین در شرایع رسولان و انبیای او از نظر مقدار و کیفیت مختلف است، لیکن در عین حال از نظر حقیقت چیزی به جز همان امر واحد نیست، اختلافی که در شریعت ها هست از نظر کمال و نقص است، نه اینکه اختلاف ذاتی و تضاد و تنافی اساسی بین آن ها باشد، و معنای جامعی که در همه آنها هست عبارت است از تسلیم شدن به خدا در انجام شرایعش و اطاعت او در آنچه که در هر عصری با زبان پیامبرش از بندگان می خواهد.

ج) اهل کتاب (یهودیان و مسیحیان) با چه چیزی مخالفت کردند؟ علت مخالفت آن ها چه بود؟

با دین اسلام - به دلیل حسدی که میان آنان وجود داشت.

توضیح بیشتر: اختلاف اهل کتاب ناشی از ستمگری و حسد آنها نسبت به پیامبر بود نه ناآگاهی آنان از ظهور پیامبر خاتم، زیرا اوصاف و مشخصات پیامبر اسلام در کتب آسمانی پیشین که بخش هایی از آن در دست یهود و نصاری وجود داشت، بیان شده بود و به همین دلیل دانشمندان آن ها قبل از ظهور او بشارت ظهورش را با شوق و تأکید فراوان می دادند، اما همین که مبعوث شد چون منافع خود را در خطر می دیدند، از روی طغیان و ظلم و حسد همه را نادیده گرفتند. پس اختلاف آن ها ناشی از جهل نبود و چنان نبود که حقیقت امر برایشان مجهول بوده باشد و ندانسته باشند.

د) حضرت ابراهیم چه آیینی داشت؟

اسلام

ه) مسیحیان و یهودیان او را پیرو چه آیینی می دانستند؟

یهودی و مسیحی

توضیح آن که یهودیان ادعای این را داشتند که حضرت ابراهیم نیز همچون آنان یهودی بوده است و مسیحیان نیز ادعا می کردند آن حضرت مسیحی بوده است.

پاسخ اندیشه و تحقیق صفحه ۳۲

به نظر شما آیا این امکان وجود داشت که خداوند برنامه سعادت بشر را یک بار برای همیشه در زمان حضرت آدم برای مردم

بفرستد؟ چرا؟

خیر چون در این صورت انسان های همان عصر آن را نمی فهمیدند و درک نمی کردند. زیرا این برنامه فراتر از عقل و درک آنان بود. همچنین دین دچار تحریف و یا نابودی کلی می شد و به صورت دقیق و بدون تحریف به دست انسان های عصرهای بعد نمی رسید.

درس سوم : (معجزه جاویدان)

پاسخ فعالیت کلاسی صفحه ۳۸

به نظر شما چرا خداوند معجزه آخرین پیامبر خود را کتاب قرار داده است؟

چون اگر مانند معجزه ی سایر پیامبران منحصر به انجام افعال خاصی مانند زنده کردن مردگان یا تبدیل عصا به اژدها بود تنها برای مردمان همان عصر معجزه محسوب می شد . تنها کتاب می تواند در تمامی زمان ها به عنوان معجزه در دسترس همگان باشد و پس از رحلت پیامبر خاتم نیز به عنوان نشانه و گواه نبوت وی جاودانه بماند.

به عبارت دیگر از آنجا که پیامبر اکرم آخرین پیامبر و تعلیمات ایشان برای همه زمان ها و دوران بعد از اوست ، سند نبوت و حقانیت او نیز باید به گونه ای باشد که در همه زمان ها و دوران ها حاضر باشد و اگر چنین نبود امروز ما نمی توانسیم ثابت کنیم که پیامبر اسلام از جانب خدا آمده است ، زیرا هنوز دعوت قرآن به آوردن ده آیه یا یک سوره از قرآن موضوعیت دارد و مخالفان تاکنون نتوانسته اند سوره ای مشابه با یکی از سوره های قرآن ارائه کنند و این نشانه جاودان بودن این معجزه است.

پاسخ تدبر در قرآن صفحه ۴۰

خداوند در قرآن می فرماید:

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا

ترجمه : آیا در قرآن نمی اندیشند که اگر از جانب غیر خدا بود ، قطعاً در آن اختلاف بسیاری می یافتند ؟

با توجه به این آیه بیان کنید چرا خداوند بر این نکته تأکید دارد که اگر قرآن از جانب غیر خدا بود ، قطعاً ناسازگاری و اختلافات زیادی در آن یافت می شد؟

پاسخ فعالیت : آثار و نوشته های اولیه دانشمندان و متفکران با آثار دوران پختگی آنها متفاوت است. از این رو، دانشمندان معمولاً در نوشته های گذشته خود تجدیدنظر می کنند و اگر بتوانند، کتاب های گذشته خود را اصلاح می نمایند. اما قرآن با اینکه در طول ۲۳ سال و در موقعیت های گوناگون نظیر جنگ و صلح ، آرامش و بحران و... نازل شده است ، در نهایت زیبایی ادبی ، هماهنگی و انسجام مفهومی و غنای معرفتی است و هیچ قسمت آن قسمت دیگر را نفی نمی کند. اگر قرآن توسط پیامبر یا فرد دیگری در این مدت طولانی تنظیم شده بود اختلافات زیادی در آن پدید می آمد و موضع پیامبر در رخداد های جدید تغییر می یافت.

با توجه به آیه زیر ، چرا خداوند معجزه ی جاوید خود را توسط پیامبری به دست مردم رساند که نزد هیچ کس درس نخوانده بود؟ اگر این کتاب توسط یکی از درس خواندگان و دانشمندان جامعه آورده می شد، ممکن بود چه شک و شبهه ای ایجاد شود؟

وَمَا كُنْتُمْ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّونَ بِيَمِينِكُمْ إِذَا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ

ترجمه : و پیش از آن، هیچ نوشته ای را نمی خواندی و با دست خود آن را نمی نوشتی که در آن صورت، اهل باطل به شک می افتادند.

پاسخ فعالیت : فلسفه درس نخواندن پیامبر همان طوری که قرآن در آیه بالا به آن اشاره کرده است که اگر پیامبر ﷺ می توانست بخواند و بنویسد مورد تهمت قرار می گرفت و می گفتند که این آیاتی که برای مردم می خواند وحی الهی نیست بلکه یا آن ها را از خود می گوید یا کسی به او آموخته است که این خود می توانست در اذهان مردم شک و تردید ایجاد کند که قرآن این را از زبان مخالفان بیان کرده است (و لقد نعلم انهم يقولون انما يعلمه بشر) ولی نخواندن و ننوشتن پیامبر این تهمت را خنثی کرد . چنانچه امام رضا در مناظره با علمای ادیان مختلف خطاب به رأس الجالوت (عالم یهودی) فرمودند: « از جمله دلایل صدق پیغمبر ما آن است که او شخصیتی یتیم ، تهیدست و چوپان بود هیچ کتابی نخوانده و نزد هیچ استادی نرفته با این حال کتابی آورد که حکایت پیامبران و خبر گذشتگان و آیندگان در آن آمده بود.»

۱- به نظر شما چرا اندیشه دانشمندان به مرور زمان تغییر می کند؟ این ویژگی چگونه الهی بودن قرآن را اثبات می کند؟
چون با مرور زمان بر دانش آن ها افزوده می شود - اگر قرآن از جانب بشر بود با مرور زمان و با افزایش دانش آورنده آن ، بین نوشته های اولیه و دوران پختگی و کمالش تعارض و ناسازگاری بوجود می آمد ، در حالی که بین آیات قرآن هیچ گونه اختلاف و ناسازگاری وجود ندارد و این موضوع الهی بودن قرآن را اثبات می کند .

۲ - با توجه به دو متن زیر، به سؤالات پاسخ دهید :

الف) شاید نتوان کتابی را در جهان یافت که در آن به اندازه قرآن کریم به تعقل، تفکر و علم دوستی تأکید شده باشد. در این کتاب بیش از ۷۷۰ بار از علم، ۱۸۵ بار از گوش دادن و توجه کردن ، ۴۹ بار از عقل ، ۱۸ بار از فکر کردن ، ۱۳۲ بار از تبیین و دلیل و نیز ده ها کلمه دیگر مانند قلم و کتاب که به تفکر و علم مربوط می شوند، نام برده شده است. همچنین آیات متعددی در نکوهش جهل غفلت و تعقل نکردن وجود دارد.

ب) در جامعه آن روز عربستان و حتی دیگر نقاط جهان ، کرامت زنان نادیده گرفته می شد. به گونه ای که اگر خانواده ای فرزند دختر به دنیا می آورد، احساس شرم می کرد. در چنین فضایی، قرآن کریم با بیان کرامت زن و تساوی وی با مرد در انسانیت اعلام کرد: هر کس ، از مرد و زن ، عمل صالح انجام دهد و اهل ایمان باشد ، خداوند به او حیات پاک و پاکیزه می بخشد؛ و عمل هیچ مرد و زنی را ضایع نمی کند. علاوه بر این، قرآن کریم برای زن حقوق خانوادگی و اجتماعی قائل شد، در مالکیت به او استقلال بخشید و درآمد کارش را از آن خودش دانست؛ هزینه خانواده را از دوش او برداشت و بر دوش مرد قرار داد و به خصوص بر کرامت، عزّت و عفافش تأکید کرد تا در جامعه مورد سوءاستفاده مرد قرار نگیرد.

متن الف به کدام یک از جنبه های اعجاز قرآن کریم اشاره می کند؟

اعجاز محتوایی (تاثیر ناپذیری از عقاید دوران جاهلیت)

متن ب به کدام یک از انواع اعجاز محتوایی اشاره می کند؟

تاثیرناپذیری از عقاید دوران جاهلیت

درس ۴ : (مسئولیت های پیامبر)

پاسخ تدبر در قرآن صفحه ۵۱

در آیات زیر تفکر کنید و مشخص کنید که دلایل مطرح شده در بحث ضرورت تشکیل حکومت اسلامی، (دلایل الف و ب) با کدام یک از آیات زیر مرتبط است .

۱ - أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَرْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَكَّمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ

يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا

آیا ندیده ای کسانی که گمان می کنند به آنچه بر تو نازل شده و به آنچه پیش از تو نازل شده ایمان دارند، اما می خواهند داوری به نزد طاغوت برند ، حال آنکه به آنان دستور داده شده که به آن کفر بورزند و شیطان می خواهد آنان را به گمراهی دور و درازی بکشاند.

۲ - لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ

به راستی که پیامبرانمان را همراه با دلایل روشن فرستادیم و همراه آنان کتاب آسمانی و میزان نازل کردیم تا مردم به اقامه عدل و داد برخیزند.

دلیل

آیه

ضرورت پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت

آیه ۶۰ سوره نساء

پاسخ فعالیت کشف رابطه صفحه ۵۲

امام خمینی (ره) رهبر کبیر انقلاب اسلامی، بزرگ ترین شخصیت عصر حاضر است که به تبیین ضرورت حکومت اسلامی پرداخته و با بیان روشنگرانه خود، توجه مردم را بدان جلب کرده است. در سخنانی که از ایشان نقل می شود، بیندیشید و ببینید که با کدام یک از دلایل تشکیل حکومت ارتباط دارد؟

سخنان امام خمینی (ره)	دلیل
به این دلیل که هر نظام سیاسی غیراسلامی، نظامی شرک آمیز طاغوت است چون حاکمش «طاغوت» است، ما موظفیم آثار شرک را از جامعه مسلمانان و از حیات آنان دور کنیم و از بین ببریم.	ضرورت پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت

سخنان امام خمینی (ره)	دلیل
مذهب اسلام هم زمان با اینکه به انسان می گوید که خدا را عبادت کن و چگونه عبادت کن، به او می گوید چگونه زندگی کن و روابط خود را با سایر انسان ها چگونه باید تنظیم کنی و حتی جامعه اسلامی با سایر جوامع چگونه روابطی باید برقرار نماید. هیچ حرکتی و عملی از فرد و جامعه نیست، مگر اینکه مذهب اسلام برای آن حکمی مقرر داشته است.	ضرورت اجرای احکام اجتماعی اسلام چون در آن موضوع تنظیم روابط با دیگران و نحوه ارتباط جامعه اسلامی با سایر جوامع مطرح شده

پاسخ اندیشه و تحقیق صفحه ۵۸

۱ - نمونه هایی از احکام اجتماعی اسلام که اجرای آنها نیازمند تشکیل حکومت است، را بیان کنید.

احکام قضایی اسلام (احکام جزایی، قصاص دیات و...)، خمس و زکات جهاد و.....

۲ - به نظر شما کدام یک از احکام و دستورات دین اسلام نیاز بیشتری به حکومت الهی دارد؟

الف) نماز و روزه واجب ب) حج ج) امر به معروف و نهی از منکر د) حجاب و پوشش

هـ) توانمندی نظامی و ایجاد رعب در دل دشمنان و نفی سلطه بیگانگان

ز) کمک به مسلمانان گرفتار در نقاط مختلف جهان

در این سوال تاکید شده که کدام یک از احکام زیر نیاز بیشتری به تشکیل حکومت اسلامی دارد. یعنی به نوعی همه احکام الهی برای تحقق همه جانبه خود نیاز به حکومت دارند اما این نیاز در خصوص برخی احکام بیشتر است. توضیح آنکه حتی برخی احکام اسلامی مانند نماز، روزه، حج و امر به معروف و نهی از منکر که به ظاهر برای عمل به آنها نیاز به حکومت اسلامی نیست اما در واقع حتی زمینه نماز خواندن در یک حکومت اسلامی بیشتر است تا در حکومتی غیر اسلامی زیرا طبق آیه ۴۱ سوره حج که می فرماید: وَالَّذِينَ إِِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ، یعنی ویژگی حکومت دینی توجه دادن مردم به نماز و تلاش برای اجرای کامل این فریضه در تمام بخش های جامعه است. در حکومت دینی به مساجد اهمیت بیشتری داده می شود ، نماز جمعه و جماعت تبلیغ و ترویج می شود، نظام آموزشی بر اهمیت نماز و برپایی آن تاکید می کند و... پس حتی اقامه نماز نیز به نوعی متأثر از حکومت است .

اما از آن جایی که در سوال تاکید شده که کدام یک نیاز بیشتری به حکومت دارند لذا مواردی ذکر می شود که جنبه اجتماعی داشته و جز در سایه تشکیل حکومت امکان تحقق آن نیست مواردی مانند توانمندی نظامی، نفی سلطه بیگانگان کمک به مسلمانان گرفتار .

۳- با توجه به حدیث امام باقر (ع) بیان کنید که چرا ولایت از نماز و روزه و سایر عبادات مهم تر است؟

زیرا ولایت کلید نماز ، زکات ، حج و روزه می باشد و صاحب ولایت که امام یا رهبران الهی هستند؛ قطعاً مردم را به سوی این اصول چهارگانه رهبری می کنند . به عبارتی رهبری و ولایت رهبران الهی تضمین کننده اقامه نماز و پرداخت زکات و برگزاری بهتر حج و روزه هستند.

درس ۵ : (امامت ، تداوم رسالت)

پاسخ فعالیت تفکر صفحه ۶۵

به نظر شما تعیین جانشین توسط پیامبر (ص) آن هم در شرایطی که ایشان هنوز موفقیتی کسب نکرده بود و حتی خویشانش نیز دعوت او را نپذیرفته بودند ، چه پیام هایی در برداشت؟

این اقدام پیامبر اکرم (ص) نشان می دهد که اولاً ، جانشینی پیامبر چنان اهمیتی دارد که از همان روزهای اول دعوت باید برای مردم مشخص شود . ثانیاً ، جانشینی پیامبر ویژگی هایی دارد که نمی توان آن را به انتخاب مردم واگذار کرد. به همین جهت باید از همان ابتدا به مردم معرفی شود تا مردم آن جانشین را بشناسند.

با تفکر در آیه ی ۵۹ سوره ی نساء و حدیث جابر پیام های زیر را کامل کنید.

۱- مسلمانان باید در برنامه های خود از خدا ، رسول و اولوالامر اطاعت کنند.

۲- از آنجا که این سه اطاعت در کنار هم قرار گرفته اند؛ سرپیچی از هر مورد **گناه و عملی حرام** است.

۳- از آنجا که مصداق **اولی الامر** در آیه مشخص نشده ، برای آگاهی مردم و اشتباه نکردن آنها لازم است که رسول خدا (ص) مصداق **اولی الامر را مشخص کند** .

۴. بنابر سخن پیامبراکرم (ص) کسانی که مصداق اولی الامر هستند عبارتند از :

دوازده امام معصوم شیعیان از امام علی(ع) تا حضرت مهدی(ع)

حدیث ثقلین: ﴿إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِترَتِي أَهْلَ بَيْتِي مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضَلُّوا أَبَدًا وَ إِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ﴾

ترجمه : من در میان شما دو چیز گرانبها می گذارم : کتاب خدا و عترتم، اهل بیتم را . اگر به این دو تمسک جویند هرگز گمراه نمی شوید و این دو هیچ گاه از هم جدا نمی شوند تا اینکه کنار حوض کوثر بر من وارد شوند .

با تفکر در این حدیث، این پیام ها استخراج می شود :

۱- همان طور که قرآن و پیامبر از هم جدا نمی شوند ، قرآن و اهل بیت (ع) نیز همواره با هم اند.

۲ - همانطور که قرآن همیشگی است ، وجود معصوم نیز در کنار آن همیشگی است.

۳- در صورتی مسلمانان گمراه نمی شوند که **به قرآن و اهل بیت به همراه هم و همزمان تمسک جویند**.

۴- نمی توان برای هدایت و سعادت اخروی ، فقط از یکی از دو یادگار پیامبر (ص) پیروی کرد؛ بلکه باید **از هر دو پیروی کرد**.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

ای رسول، آنچه از سوی پروردگارت بر تو نازل شده برسان، و اگر چنین نکنی، رسالتش را ادا نکرده ای و خداوند تو را از مردمان حفظ می کند؛ خداوند، کافران را هدایت نمی کند.

در آیه بالا، تدبیر کنید و به سؤال های زیر پاسخ دهید.

۱- خداوند چه فرمانی به پیامبر می دهد؟

آنچه که بر او نازل شده به مردم برساند و ابلاغ کند.

۲- اهمیت این فرمان چقدر است؟

به اندازه ای که اگر انجام نشود، اصل رسالت به انجام نرسیده است .

۳- چرا خداوند به پیامبر اکرم (ص) وعده می دهد که او را حفظ خواهد کرد؟

زیرا ابلاغ این پیام منافع برخی را به خطر می انداخت و احتمال آن بود که به مخالفت برخیزند.

پاسخ فعالیت تفکر در حدیث صفحه ۶۹

درباره واقعه بزرگ غدیر بیندیشید و به سؤال های زیر پاسخ دهید:

الف) چرا مراسم غدیر هم زمان با بزرگترین اجتماع مسلمانان برگزار شد؟

به خاطر اینکه مساله خلافت و جانشینی حضرت علی (ع) به وسیله حجاج که بیش از صد هزار نفر بودند به سراسر سرزمین های اسلامی رسانده شود تا حجت بر مردم در مورد نصب امام و جانشینی رسول خدا تمام شده باشد و بعدا ادعا نکنند که پیامبر (ص) جانشینی برای خود نصب نکرده است .

ب) چرا خداوند انجام ندادن این ماموریت را مساوی با عدم انجام رسالت اعلام کرد؟

تداوم راه پیامبر وابسته به این بود که بعد از ایشان جانشین شایسته ای برای آن حضرت تعیین شود تا راه و منش ایشان را ادامه دهد در غیر این صورت بعد از وفات رسول خدا اصل دین در معرض تهدید قرار می گرفت و جامعه اسلامی رو به ضعف و زوال می نهاد . پس انجام ندادن این ماموریت که باعث لطمه به دین می شد، مساوی عدم انجام رسالت بود .

ج) تبریک و تهنیت مردم به حضرت علی (ع) پس از پایان مراسم نشانه ی چیست؟

آشکار است که این شاد باش در صورتی صحیح است که در آن روز حضرت علی (ع) از سوی خدا و رسول خدا (ص) به مقامی بلند رسیده باشد و جز در این صورت تهنیت معنی نداشت. در واقع این تبریک نشانه ی معرفی امام علی(ع) به عنوان جانشین پیامبر (ص) است و تبریک و دست دادن به منزله بیعت و قبول ولایت از جانب مردم است .

پاسخ فعالیت تفکر در حدیث صفحه ۶۹

د) چرا کلمه ی (مولی) در حدیث غدیر به معنای سرپرست است ، نه دوست؟

اولاً: پیامبر اسلام پیش از جمله (من كنت مولا فلهذا علي مولا) فرمودند: (ايها الناس من اولى الناس بالمومنين من انفسهم) همانطور که در جمله ی پیشین صحبت از اولویت و ولایت است در جمله بعدهم باید صحبت از ولایت و سرپرستی باشد تا ارتباط معنوی در جمله محفوظ بماند.

ثانياً: هیچ عاقلی باور نمی کند که پیامبر مردم را در آن شرایط و در آن هوای گرم نگه دارد و منظورش فقط این باشد که بگوید هر کس من دوست او هستم علی (ع) هم دوست اوست.

ثالثاً: اگر مولى به معنی دوست باشد ابلاغ نشدن چنین پیامی نمی تواند مساوی با انجام نپذیرفتن رسالت الهی قرار گیرد.

درس ۶: (پیشوایان اسوه)

پاسخ فعالیت تفکر در حدیث صفحه ۸۱

در این دو حدیث بیندیشید و به سؤال های زیر پاسخ دهید :

رسول خدا ﷺ : عَلِيٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ

رسول خدا ﷺ : عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ

۱- میان حدیث اول و حدیث ثقلین چه رابطه ای وجود دارد؟

در حدیث ثقلین آمده است که عترت و قرآن از یکدیگر جدایی ناپذیرند. یکی از مصادیق عترت، حضرت علی (ع) است. و این حدیث که می فرماید علی (ع) با قرآن و قرآن با علی (ع) است ، تأکیدی بر حدیث ثقلین است.

۲- حدیث دوم چگونه با بحث عصمت، عدالت و علم امام ارتباط دارد؟

کسی که همواره با حق باشد تمام رفتارهایش نیز مبتنی بر عدالت است و کاری خلاف عدالت انجام نمی دهد؛ هم چنین کسی که همواره همراه حق است ، از گناه و خطا و اشتباه مصون است زیرا در غیر این صورت دیگر همراهی همیشگی وی با حق و حقیقت معنا نداشت ، و کسی که همراه همیشگی حق است علمش نیز حق است یعنی در علم و اندیشه اش خطا راه ندارد. پس در واقع هر سه را در بر می گیرد . این سوال مانند سوالات تستی طراحی نشده است که لزوماً به یک گزینه اشاره داشته باشد. اگر کسی عصمت را به عنوان گزینه درست انتخاب کرد ، پاسخ صحیح است چون در دل عصمت ، عدالت و علم هم وجود دارد .

پاسخ فعالیت تفکر در حدیث صفحه ۸۳

پیامبر اکرم (ص) فرمود : أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا

من شهر علم هستم و علی در آن است. هرکس این علم را بخواهد باید از در آن وارد شود.

این حدیث شریف، دربردارنده پیام های متعددی است. با تفکر در آن، سه پیام آن را به دست آورید.

۱- اثبات مرجعیت دینی امام علی (ع) بعد از پیامبر

۲- حضرت علی (ع) نیز همان علم و معرفتی که پیامبر از آن بهره مند بود، را دارا بود.

۳- حضرت علی (ع) مانند پیامبر در علم خود دارای عصمت بود.

درس ۷: (وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان، پس از رحلت رسول خدا)

پاسخ تدبر در قرآن صفحه ۸۹

در آیه ُ شریفه زیر بیندیشید و به سؤالات پاسخ دهید :

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا

وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ

و محمد نیست، مگر رسولی که پیش از او رسولان دیگری بودند. پس اگر او بمیرد یا کشته شود، آیا شما به گذشته او آیین پیشین خود را باز می گردید؟ و هرکس به گذشته بازگردد، به خدا هیچ گزند و زبانی نرساند و خداوند به زودی سپاسگزاران را پاداش می دهد.

۱- خداوند چه هشدار می دهد؟

خطر بازگشت به ارزش های دوران جاهلیت

۲- آیا خطر بازگشت به ارزش های دوران جاهلیت فقط اختصاص به زمان پیامبر دارد؟

خیر، پیروان پیامبران قبلی هم به آیین های گذشته خود بازگشته اند.

۳- به نظر شما سپاسگزاران واقعی نعمت رسالت، در جامعه امروزی چه کسانی هستند؟

از همین آیه به دست می آوریم که سپاسگزاران واقعی نعمت رسالت آنان هستند که به دوره جاهلیت و رفتارها و ارزش های آن زمان بازنگردند و بر اساس همان برنامه ای که پیامبر از سوی خداوند ارائه کرده است، زندگی کنند. به عنوان مثال در دوران جاهلیت مردم به جای به کارگیری عقل خود، تنها تابع سنت های اجداد خود بودند و بدون آنکه بررسی کنند که این آداب و رسوم و سنت ها درست است یا نادرست آن را به جا می آوردند. آن ها به جای تبعیت از حق، از گذشتگان خود تبعیت می کردند. روشی که متأسفانه امروزه نیز در میان ما در قالب برخی آداب و رسوم ادامه دارد صرفاً به آن دلیل که از گذشتگان به ما رسیده است.

و یا یکی از سنت های جاهلی تبرج است که دانش آموزان در پایه دهم با آن آشنا شده اند . این که انسان برهنگی را مایه افتخار بداند و برای مقام و جایگاه انسانی خود ارزشی قائل نشود و همه چیز را در غرائز و بدن مادی خود ببیند .

پاسخ فعالیت کلاسی (۱) صفحه ۹۰

با همفکری دوستان خود بگویید چه عواملی باعث شد که بعد از گذشت پنجاه سال از وفات پیامبر نوه ایشان یعنی امام حسین (ع) این گونه توسط امت پیامبر به شهادت برسد؟

دانش آموزان می توانند با توجه به مطالب کتاب و یا مطالعات خود دلایل مختلفی را ذکر کنند اما یکی از دلایل اصلی این اتفاق بر اساس آنچه در کتاب طرح شده است، خارج شدن رهبری امت از مسیری بود که پیامبر اسلام برنامه ریزی کرده بود. مساله ای که باعث شد نظام حکومت اسلامی که بر مبنای امامت طراحی شده بود تحقق نیابد و امامان معصوم با وجود حضور در جامعه، فاقد قدرت و امکانات لازم برای اجرای همه جانبه مسئولیت های خود باشند. همین امر باعث شد به مرور حاکمان فاسدی همچون معاویه و یزید بر جامعه حاکم شوند ، ارزش ها و الگوهای جامعه تغییر کند و به مرور جامعه به سمت قهقرا برود و در نهایت بهترین بندگان خدا توسط خود مسلمانان به شهادت برسند. زمانی که رهبری امت به دست نا اهلی همچون یزید افتاد نوه پیامبر را به شهادت رساند.

پاسخ فعالیت کلاسی (۲) صفحه ۹۳

به نظر شما آگاهی از اوضاع اجتماعی و فرهنگی عصر ائمه یا چه فوایدی برای زندگی امروز ما دارد؟

تاریخ ائمه پر از درس و گنجینه ای از اطلاعات است؛ با شناخت اوضاع اجتماعی و فرهنگی عصر ائمه، بر آگاهی و بصیرت ما افزوده می شود . از آنجا که شرایط هر یک از ائمه با برخی از دوره های زندگی ما شباهت هایی دارد ، می توانیم از این شرایط و اتفاقات و نتایج آنها الگوگیری کنیم.

هم چنین پیروان جبهه حق و باطل همیشه در طول تاریخ از نظر ویژگی های رفتاری و شخصیتی ، مشخصه های ثابتی داشته اند و این مساله می تواند در هر عصری ما را در شناخت اهل حق و اهل باطل یاری کند. از همین رو شهید مطهری در کتاب حماسه حسینی بر این امر تکیه می کند که شمر زمان امام حسین (ع) مرده است و هر کس باید شمر زمان خود را بشناسد و علیه او جبهه بگیرد.

به عنوان مثال یکی از حربه های همیشگی پیروان باطل این است که سعی می کنند چهره بدی از پیروان حق به نمایش بگذارند و با تبلیغات و فضا سازی ذهنیت مردم را نسبت به مومنان خراب کنند. مثلاً حضرت علی (ع) را تارک نماز معرفی می کنند و امام حسین را طغیان گر و خارجی . این اتفاق در دوران ما نیز در حال تکرار است.

۱- چه مسائلی زمینه را برای ورود جعل و تحریف به احادیث پیامبر اکرم آماده کرد؟

زمینه اول : منع نوشتن احادیث پس از رحلت پیامبر بود .

زمینه دوم : نیاز حاکمان جور و صاحبان قدرت به توجیه موقعیت خود و اقدامات مخالف اسلام آن ها بود.

۲- تفاوت های اساسی حکومت بنی امیه و بنی عباس با رهبری پیامبر چه بود؟

در پاسخ این سؤال به چند تفاوت که در مجموعه ی درس به طور پراکنده آمده است باید اشاره شود ؛ بنابراین ،پاسخ این سوال فقط قسمت خاصی از درس مربوط نمی شود.

تفاوت اول : عادلانه بودن حکومت رسول خدا و تکیه بر ظلم و جور در حکومت های بنی امیه و بنی عباس بود.

تفاوت دوم : گسترش اندیشه های اصیل اسلامی توسط رسول خدا و میدان دادن به اندیشه های غیر اصیل و تحریف شده در آن حکومت ها بود.

تفاوت سوم : عمل دقیق به دستورات و احکام الهی توسط رسول خدا و زیر پا گذاشتن احکام الهی توسط آن حکومت ها بود.

تفاوت چهارم : مشی ساده حکومت داری رسول خدا و مشی اشرافی آن حکومت ها بود.

تفاوت های دیگری هم از متن قابل استخراج است.

درس ۸ (احیای ارزش های راستین)

پاسخ تفکر در حدیث صفحه ۹۹

۱- با تأمل در سخنان امیرالمومنین ، سه مورد از نشانه های بازگشت مسلمانان به دوره ی جاهلیت را بیان کنید.

الف) پوشیده شدن حق آشکار شدن باطل ب) ناشناخته بودن معروف در جامعه و شناخته شدن منکر

ج) رواج دروغ بر خدا و پیامبرش د) کم بها شدن قرآن

۲- برای نجات از گمراهی و تشخیص راه حق ، امیرالمومنین (ع) چه پیشنهادی به مردم می دهد؟

شناسایی پشت کنندگان به صراط مستقیم، پیمان شکنان عهد با قرآن و فراموش کنندگان قرآن و طلب همه این ها از اهلش ، آنان که نظر دادن و حکم کردنشان نشان دهنده دانش آن هاست و هرگز با دین مخالفت نمی کنند و در دین اختلاف ندارند

۳- فکر می کنید مصداق پیشنهاد امام (ع) چه کسانی اند؟

امامان بعد از ایشان

پاسخ فعالیت بررسی صفحه ۱۰۲

در درس قبل با شرایط و مشکلات اجتماعی عصر ائمه (ع) آشنا شدیم. اکنون توضیح دهید که اقدامات این بزرگواران ، پاسخگوی کدام یک از مشکلات آن دوره بوده است؟

این فعالیت میان این درس و درس قبل ارتباطی مناسب برقرار می کند و تأثیر اقدامات ائمه اطهار (ع) را در حل مسائل زمان ایشان نشان می دهد.

در این فعالیت دانش آموزان باید به درس قبل مراجعه کنند و بگویند که این سه اقدام ائمه اطهار (ع) در جهت حل کدام یک از مشکلات و مسائل دنیای اسلام مؤثر بوده است.

اقدام اول ؛ یعنی تعلیم و تفسیر قرآن کریم پاسخگوی مشکل تحریف اندیشه های اسلامی بود و همچنین سبب شد که مردم شخصیتها و الگوهای غیر قابل اعتماد را بهتر بشناسند و به تفسیر و برداشت آنان از قرآن کریم اعتماد نکنند.

اقدام دوم؛ حفظ سخنان و سیره پیامبر سبب شد که آثار ناگوار ممنوعیت نقل حدیث توسط خلیفه دوم کمتر شود و تعداد قابل توجهی از سخنان آن حضرت، نزد علمای شیعه حفظ گردد و امکان شناخت جاعلان حدیث فراهم آید و گروه های زیادی از محققان به خصوص شیعه به احادیث این جاعلان اعتنا نکنند. هم چنین باعث آن شد که مردم تفاوت های رهبری و حکومت رسول خدا (ص) با حاکمان جور را درک کنند و این حکومت ها را نمونه های رهبری اسلامی نشمارند. همچنین سبب شد که در مقابل تحریف معارف، معارف صحیح نیز به گوش مردم برسد.

اقدام سوم؛ یعنی تبیین معارف اسلامی متناسب با نیازهای نو ، هم اقدامی در مقابل تحریف در معارف بود و هم اقدامی در برابر ظهور شخصیت های غیر قابل اعتماد . این شخصیت ها نظرات و دیدگاه هایی ارائه می کردند که با حقیقت اسلام سازگاری کمتری داشت.

پاسخ فعالیت بررسی صفحه ۱۰۴

سیره و روش امام حسن (ع) در صلح با معاویه و سیره و روش امام حسین (ع) در قیام علیه یزید را با یکدیگر مقایسه کنید و بگویید: به نظر شما اگر امام حسن در زمان حکومت یزید زندگی می کرد، با یزید بیعت می کرد؟ چرا؟

اگر امام حسن (ع) در زمان یزید زندگی می کرد همان شیوه ای که امام حسین در مقابل یزید اتخاذ کرد، در پیش می گرفتند یعنی به جنگ با یزید حتی با کمترین تعداد می رفتند . باید در این جا به این نکته توجه داشته باشیم که سیاست ائمه سیاست ثابتی است که بنا به اقتضای زمان و مکان و شرایط تصمیماتشان کند. یعنی همه آنان یک خط مشی واحد و یکسانی دارند که آن اعتلای دین و نابودی باطل است که بنا بر شرایط و مقتضیات زمان با شیوه های مختلفی این اصل را پیاده می کنند.

توضیح تکمیلی در مورد تفاوت شخصیت معاویه و یزید و تاثیر آن در روش مبارزه امام حسن و امام حسین (ع) :

معاویه سیاست مدار ماهری بود و جانب ظاهر را در مجامع عمومی نگاه می داشت و خود را پای بند به دستورات اسلام نشان می داد و به صورت علنی با این دستورات مخالفت نمی کرد ، از این رو فساد درونی او و حکومتش بر عوام مخفی مانده بود و مردم او را مسلمان و خلیفه رسول خدا (ص) می انگاشتند و مروج اسلام به حساب می آوردند . اما یزید این گونه نبود و فساد و شهوت رانی و بولهوسی او بر خاص و عام آشکار بود و علناً اظهار کفر و الحاد و افتخار به شرک پدران و اجدادش می کرد و برای پیامبر نیز هیچ احترامی را نگه نمی داشت، لذا ادامه وضعیت صلح در زمان یزید، به معنای تأیید آن همه فساد آشکار و در نتیجه انحراف بیشتر عامه مردم بود و ادامه حکومت یزید به منزله وداع با اسلام و نابودی شریعت به حساب می آمد . به همین خاطر بود که امام حسن (ع) بنا به دلایلی مجبور به صلح با معاویه شد اما امام حسین (ع) راضی به صلح و بیعت با یزید نشد.

درس ۹ : (عصر غیبت)

پاسخ تدبر در قرآن صفحه ۱۱۲

خداوند در قرآن کریم، علت از دست دادن نعمت ها را این گونه بیان کرده است:

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

« خداوند نعمتی را که به قومی ارزانی کرده است، تغییر نمی دهد مگر آنکه آن ها، خود وضع خود را تغییر دهند. همانا که

خداوند شنوا و داناست. »

با تفکر در این آیه، عبارت های زیر را کامل کنید :

۱- اگر مردم نعمتی را که خدا به آنها داده است درست استفاده نکنند، آن نعمت را از آنها می گیرد .

۲- زمینه ساز هلاکت یا عزت و سربلندی یک جامعه ، رفتار مردم همان جامعه است .

توجه : اگر خداوند در زندگی ما تغییری پدید می آورد ، با اعمال و تصمیم گیری های ما ارتباط دارد. به همین جهت، علت

غیبت حضرت مهدی (ع) و تداوم غیبت ایشان نیز به ما انسان ها برمی گردد.

پاسخ تدبر در قرآن صفحه ۱۱۴

قرآن کریم، در برخی از آیات دربارهٔ آیندهٔ زندگی انسان ها در زمین سخن گفته و وعده هایی داده است.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ...

خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و عمل صالح انجام داده اند، وعده داده است که آنان را جانشین در زمین قرار دهد، همانطور که قبل از آنان کسانی را جانشین قرار داد، و دینشان را که برای آنان پسندیده مستقر سازد و بیم و ترسشان را به امنیت مبدل سازد. [به گونه ای که دیگر] مرا بپرستند و به من شرک نوزند.

وَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ

ما می خواهیم بر مستضعفان زمین، منت نهیم و آنان را پیشوایان [مردم] قرار دهیم و آنان را وارثان [زمین] قرار دهیم.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

به راستی در زبور، پس از ذکر (تورات) نوشته ایم که زمین را بندگان شایسته من به ارث می برند.

در این آیات بیندیشید و بگویید چه آینده ای برای هریک از موارد زیر بیان شده است؟

۱- مومنین صالح جانشینان خداوند بر روی زمین خواهند بود. ۲- مستضعفین پیشوایان مردم و وارثان زمین خواهند بود.

۳- بندگان شایسته زمین را به ارث می برند. ۴- دین حق در زمین مستقر می شود.

پاسخ تفکر در حدیث صفحه ۱۱۷

با توجه به توضیحات قبل، با تفکر در این حدیث بگویید ما چگونه می توانیم امام زمان خویش را بشناسیم؟

پیامبر اکرم (ص) فرمود: مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفِ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً

هر کس بمیرد و امام زمان خود را نشناسد، به مرگ جاهلی مرده است.

پاسخ: شناخت جایگاه امام در پیشگاه الهی، آشنایی با شیوه حکومت داری ایشان به هنگام ظهور، آشنایی با ویژگی های

ایشان در سخنان معصومین (ع) از عوامل مؤثر در شناخت و محبت به امام زمان و از بین رفتن تردیهاست.

پاسخ اندیشه و تحقیق صفحه ۱۲۰

۱- از دیدگاه قرآن کریم، آینده تاریخ از آن چه کسانی است؟

آینده تاریخ از آن بندگان صالح و حاکمیت مستضعفان همراه با پیروزی جبهه حق بر باطل می باشد.

۲- معتقد بودن به انتظار چه تاثیرهایی بر شخصیت فرد منتظر دارد؟

الف) انسان منتظر هدف و آرمان خود را می شناسد و یقین دارد که روزی این هدف در جهان تحقق می یابد. از این رو همواره برای رسیدن جامعه به چنین هدفی تلاش می کند تا جامعه هر چند یک قدم به آن هدف نزدیک تر شود. از این رو انسان منتظر فردی فعال و با نشاط است که امید به آینده ای زیبا دارد.

ب) از آنجایی که انتظار امام زمان از روی مهر و محبت به ایشان است، پس فرد منتظر، برای جلب رضایت ایشان تلاش می کند و سعی می کند صفات و ویژگی هایی پیدا کند که در زمره یاران حضرت قرار گیرد.

۳- این جمله را تحلیل کنید: «منتظران مصلح، خود باید صالح باشند».

یعنی شخصی که منتظر موعود و مصلح جهانی است ابتدا باید از خود شروع کند و با انجام اعمال صالح خود و دیگران را برای آمدن موعود و اصلاح جامعه جهانی آماده نماید تا زمینه ظهور فراهم شود.

درس ۱۰: (مرجعیت و ولایت فقیه)

پاسخ تدبر در قرآن صفحه ۱۲۵

خداوند در قرآن کریم می فرماید :

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

و نمی شود که مؤمنان، همگی [برای آموزش دین] اعزام شوند، پس چرا از هر گروهی، جمعی از آنها اعزام نشوند تا دانش دین را [به طور عمیق] بیاموزند و آنگاه که به سوی قوم خویش بازگشتند، آنها را هشدار دهند، باشد که آنان [از کیفر الهی] بترسند.

۱- به نظر شما، چرا خداوند حتی در زمان پیامبر و با وجود حضور ایشان، عده ای را تشویق به فراگیری علم دین می کند؟ از آن جا که همه مسلمانان نمی توانند در باره احکام دین تفقه و تحقیق کنند و همه به پیامبر اسلام دسترسی ندارند، عده ای از آنان باید این مسئولیت را به عهده بگیرند. این افراد وظیفه دارند احکام دین را فراگیرند و به دیگران برسانند.

۲- آیا آموختن عمیق دین و بیان تعالیم، آن اختصاص به زمان پیامبر دارد؟ چرا؟

خیر، در عصر غیبت نیاز به متخصصان دینی بیشتر می شود، زیرا وقتی که در زمان پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) ایشان افرادی را تشویق به یادگیری عمیق معارف دین و ارائه آن به دیگران می کردند، قطعاً در زمانی که جامعه در دوران غیبت به سر می برد و دسترسی به امام ندارد، باید کسانی باشند که با فراگیری همه جانبه مسائل دین، آن را به دیگران و عرضه کنند و پاسخگوی سوالات و نیازهای مردم باشند.

۱- شما به چه روشی مرجع تقلید خود را انتخاب کرده اید؟

یک سوال شخصی است و اجباری در پاسخ دادن به آن نیست بلکه بیشتر برای طرح مسئله است تا اگر دانش آموزان در این مورد نظری داشتند یا با مشکلی روبه رو بودند آن را با دبیر خود در میان بگذارند تا ابعاد مختلف موضوع روشن شود.

۲- اگر کسی که به سن تکلیف رسیده است، مرجع تقلید خود را انتخاب نکند، اعمال وی چگونه خواهد بود؟

این فعالیت توسط دانش آموزان انجام می شود. این سؤال درباره کسی است که به سن تکلیف رسیده است و خودش متخصص در احکام دینی نیست و فقیه واجد شرایطی را هم که به وی مراجعه و بر اساس فتوای او عمل کند، انتخاب نکرده است. اعمال چنین کسی صورت های زیر را دارد:

۱- این شخص ممکن است نسبت به اصل موضوع بی توجه باشد و به دنبال آن نرود که اعمال خود را به نحو صحیح انجام دهد. این بی مبالایی سبب می شود که او نتواند راه رستگاری را ببیماید و خطاها و گناهانی را مرتکب میشود که به علت کوتاهی وی در انجام دادن احکام بوده است.

۲- این شخص ممکن است نسبت به اصل موضوع و عمل به احکام اسلامی توجه داشته باشد و بخواهد به آنها عمل کند اما مرجع تقلید را انتخاب نکند. او باید به گونه ای عمل کند که مطمئن باشد کارهای خود را مطابق با دستورات الهی انجام می دهد؛ یعنی باید به کیفیت عمل به احتیاط آشنا باشد؛ مثلاً اگر عده ای از مجتهدان عملی را حرام می دانند و عده ای دیگر آن را حرام نمیدانند آن عمل را انجام ندهد و اگر عده ای از مجتهدان عملی را واجب می دانند و برخی مستحب، آن را حتماً انجام دهد. روشن است که حالت اول به سرپیچی از احکام الهی می انجامد و حالت دوم شرایط سختی را پیش می آورد که عملاً کمتر کسی می تواند این وضع را ادامه دهد. بنابراین، تنها راه ممکن آن است که یا شخص خود در احکام اسلامی متخصص باشد یا از متخصص در احکام بپرسد و از وی تقلید کند.

امیرالمؤمنین علی (ع) در «عهدنامه مالک اشتر» حکیمانه و عالمانه مسئولیت کارگزاران را بیان کرده است و هرکس، آن را مطالعه کند، به عظمت فکر و درایت آن حضرت در کشورداری پی می برد. ایشان در این نامه، وقتی مسئولیتی را بیان می کند، علت آن را هم برای مالک اشتر توضیح می دهد.

بخش هایی از عهدنامه مالک که در اینجا آمده است را مطالعه کنید و سپس مسئولیت ها و علت آنها را مشخص کنید .

۱- دل خویش را نسبت به مردم، مهربان کن و با همه، دوست و مهربان باش؛ چرا که مردم دو دسته اند:

دسته ای برادر دینی تو و دسته ای دیگر در آفرینش همانند تو هستند.

وظیفه کارگزار : دوستی و مهربانی با شهروندان

علت پیشنهاد آن وظیفه : زیرا برخی از شهروندان برادر و خواهر دینی و هم آیین کارگزار هستند و دوستی و مهربانی به هم آیین ضروری است . برخی از شهروندان نیز هم نوع کارگزار هستند و مهربانی به هم نوع هم ضروری است.

۲- در به دست آوردن رضایت عموم مردم سعی و تلاش کن نه در جلب رضایت خواص؛ که با وجود رضایت عمومی، خشم

خواص به تو آسیبی نمی رساند و با خشم عموم مردم، رضایت خواص سودی نمی بخشد.

وظیفه کارگزار : تلاش برای کسب رضایت عموم مردم

علت پیشنهاد آن وظیفه : زیرا اگر عموم مردم راضی باشند نارضایتی خواص آسیبی نمی رساند.

۳- کسانی را که از دیگران عیب جویی می کنند، از خود دور کن؛ زیرا در نهایت مردم عیب هایی دارند و مدیر جامعه باید

بیش از همه در پنهان کردن آنها بکوشد .

وظیفه کارگزار : دور کردن عیب جویان از خود

علت پیشنهاد آن وظیفه : زیرا اسرار مردم بیشتر نزد رهبر جامعه است و رهبر جامعه باید بیش از دیگران عیب مردم را پنهان کند.

۴- عده ای افراد مورد اطمینان را انتخاب کن تا دربارهٔ وضع طبقات محروم تحقیق کنند و به تو گزارش دهند. سپس برای

رفع مشکلات آنها عمل کن ،... زیرا این گروه [افراد محروم] بیش از دیگران به عدالت نیازمندند.

وظیفه کارگزار : انتخاب گروه تحقیق برای تهیه ی گزارش از وضع محرومان و اقدام برای رفع مشکلات آنان

علت پیشنهاد آن وظیفه : زیرا این گروه بیش از دیگران به عدالت نیازمندند.

۵- اگر با دشمن پیمان بستی از پیمان شکنی دشمن غافل نباش، که دشمن گاهی از این راه تو را غافلگیر می کند.

وظیفه کارگزار : در صورت پیمان بستن با دشمن، غافل نبودن از پیمان شکنی دشمن

علت پیشنهاد آن وظیفه : زیرا دشمن گاهی از راه پیمان شکنی انسان را غافل گیر می کند.

پاسخ اندیشه و تحقیق صفحه ۱۳۳

۱- مقصود از تقلید در احکام دینی چیست؟

تقلید در احکام دینی به معنای مراجعه غیر متخصص و غیر کارشناس به فرد متخصص و کارشناس در احکام برای انجام دادن صحیح وظایف دینی است؛ بنابراین اگر کسی خود کارشناس و متخصص در احکام باشد؛ نباید از دیگری تقلید کند.

۲- تقلید برای چه کسانی لازم است و شامل چه زمینه هایی می شود؟

تقلید برای کسانی لازم است که به سن تکلیف رسیده و در احکام دین کارشناس و متخصص نباشند. تقلید به اصول اعتقادی یعنی توحید، معاد، نبوت، امامت و عدل مربوط نمی شود و در این اصول، هرکس باید با دلیلی که در حدّ خود دارد به یقین برسد. تقلید به فروع دین، یعنی احکام و دستورات عملی مربوط می شود. افرادی که در این زمینه تخصص ندارند باید به فقیه واجد شرایط مراجعه کنند.

۳- چرا مرجع تقلید باید «عادل» و «زمان شناس» باشد؟

مرجع تقلید باید عادل باشد یعنی در مرتبه ای از تقوا قرار داشته باشد که در پی انجام دادن واجبات و دوری از گناهان است و گناهان کبیره را انجام نمی دهد و گناه صغیره را تکرار نمی کند. این امر سبب می شود که احتمال حکم دادن از روی هوای نفس کاهش یابد. همچنین مرجع تقلید باید زمان شناس باشد؛ یعنی با نیازهای زمان و مسائل جدیدی که در زمان او مطرح می شوند آشنا باشد، تا بتواند احکام دین را متناسب با نیازهای زمان استنباط کرده و برای مردم بیان کند.

۴- انتخاب ولیّ فقیه در کشور ما چگونه انجام می گیرد و مردم از چه طریقی در انتخاب ایشان دخالت دارند؟

ولیّ فقیه واجد شرایط از طریق خبرگانی که خود، مجتهد و آشنای به دین هستند، شناسایی می شود و به مردم معرفی می گردد. برای شناخت فقیه‌ای که واجد شرایط مرجعیت دینی باشد باید از راه های تعیین شده استفاده کرد.

درس ۱۱: (عزت نفس)

پاسخ تدبر در قرآن صفحه ۱۳۹

در آیات زیر بیندیشید و راه دستیابی به «عزت» را بیان کنید.

۱- مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا

هرکس عزت می خواهد [بداند] که هرچه عزت است، از آن خداست.

۲- لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ

برای کسانی که نیکوکاری پیشه کردند، پاداشی نیک و چیزی افزون تر است و بر چهره آنان غبار خواری و ذلت نمی نشیند.

۳- وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ

آنان که بدی پیشه کردند، جزای بد به اندازه عمل خود می بینند و بر چهره آنان غبار ذلت می نشیند.

راه پیشنهادی قرآن برای رسیدن به عزت :

۱ - عزت از آن خداست و هر کس طالب عزت است باید از خدا بخواهد و رو به سوی خدا بیاورد. از این رو کسانی که فکر می کنند با مال و ثروت و تجملات و... می توانند برای خود عزت درست کنند ، کاملاً در اشتباه هستند.

۲- نیکوکاری و پایبندی به عمل صالح باعث می شود به انسان ذلت و خواری نرسد و بدی پیشه کردن و گام برداشتن در مسیر گناه باعث می شود انسان ذلیل و خوار شود. در نتیجه انسان برای دست یابی به عزت باید در زمره صالحان باشد و از گناه و بدی دوری کند.

پاسخ فعالیت خود ارزیابی صفحه ۱۴۳

علامت () به معنی محصول و نتیجه و ثمره است. با توجه به محتوای درس می توان گفت:

تسلیم و بندگی خداوند ← عزت نفس

احساس حضور در پیشگاه خداوند ← عزت نفس و دوری از گناه (توجه به خودِ عالی و نفسِ لوّامه)

غفلت از خداوند ← ذلت نفس و افتادن در دام گناه (گرفتار شدن به خودِ دانی و نفسِ اماره)

عزت نفس ← حفظ پیمان با خدا و باقی ماندن بر عزم و تصمیم

ذلت نفس ← شکستن پیمان با خدا و سستی در عزم و تصمیم

فقیری که دارای عزت نفس باشد گدایی نمی کند. گدا، ابتدا عزت نفس خود را از دست می دهد ، سپس گدایی می کند.

جوانی که عزت نفس دارد، در برابر شهوت نمی شکند .

انسان که عزیز در برابر ظالم و ستمگر شکست ناپذیر است و در برابر مردم متواضع و فروتن است.

درس ۱۲ : (پیوند مقدّس)

پاسخ تدبیر در قرآن صفحه ۱۴۹

۱- وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

و از نشانه های خدا آن است که همسرانی از [نوع] خودتان برای شما آفرید تا با آنها آرامش یابید و میان شما «دوستی» و «رحمت» قرارداد. همانا که در این مورد، نشانه هایی است برای کسانی که تفکر می کنند .

۲- وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِالنَّعْمَةِ

اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ

و خداوند برای شما همسرانی از [نوع] خودتان قرار داد و از همسرانتان برای شما فرزندان و نوادگانی نهاد و از پاکیزه ها به شما رزق و روزی داد. حال، آیا آنان به باطل ایمان می آورند و به نعمت الهی کفران می ورزند؟ در این آیات تفکر کنید و به سؤالات پاسخ دهید.

۱- هدف از تشکیل خانواده چیست؟

برخورداری از آسایش و آرامش

۲- نوع نگاه اسلام به زن و مرد چگونه است؟

از یک نوع خلق شده اند بنابراین هیچکدام بر دیگری برتری ندارد.

۳- خداوند چه چیزهایی را به عنوان آیات و نشانه های خود معرفی کرده است؟

آفرینش همسرانی از نوع خود انسان و ایجاد مودت و رحمت بین همسران